

АНОТАЦІЯ

Пахаренко О. В. Організаційне забезпечення управління розвитком підприємницьких мереж в регіоні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент (Галузь знань 07 – Управління та адміністрування). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2024.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретичних положень та розробці методичних підходів і рекомендацій з удосконалення організаційного забезпечення управління розвитком підприємницьких мереж в регіоні, зосереджених в машинобудівній галузі Харківської області. У роботі було досліджено науково-теоретичні засади формування та розвитку підприємницьких мереж. Проаналізовано та уточнено концептуальні підходи до формулювання економічного змісту поняття «підприємницька мережа», основними з яких є: інституціональний, колабораційний та координаційний підходи. Шляхом визначення недоліків концептуальних підходів уточнено економічна сутність поняття «підприємницькі мережі» з урахуванням природи квазіінтеграційних зв'язків підприємницької діяльності, їх цільового призначення та форми організаційного управління.

Уточнення змісту та порівняльний аналіз підходів до видової модифікації підприємницьких мереж є основою для удосконалення типологізації підприємницьких мереж за такими класифікаційним критеріями як: функціональне призначення інтеграції підприємницької діяльності; рівень квазіінтеграційних зв'язків та їх сталість, форма, структура; життєвий цикл та строковість квазіінтеграційних зв'язків; розмір учасників підприємницьких мереж; характер входу в мережу; територіальна приналежність та спеціалізація мережевих партнерів.

Спираючись на аналіз підходів до організації підприємницької діяльності у дисертації методом узагальнення доведено, що ключовими перевагами підприємницьких мереж є досягнення позитивного синергетичного ефекту економічної діяльності, взаємовигідний обмін ресурсами та інноваціями, а також адаптація до змін у зовнішньому середовищі.

За допомогою методу наукової дедукції досліджено систему завдань організації бізнесу через розвиток квазіінтеграційних зв'язків та визначені основні функціональні аспекти підприємницьких мереж. Серед них: досягнення спільних бізнес-цілей, отримання синергетичного ефекту, стабілізація фінансово-економічного стану, зменшення ризиків та витрат при розробці нових товарів, розширення масштабів системи, привернення інвесторів, гарантування якості продукції, збільшення адаптивності до змін ринкової кон'юнктури, зниження ризиків, оптимізація витратної структури, підвищення прибутковості господарської діяльності, уникнення зайвого використання кваліфікованої робочої сили та зосередження на пріоритетних сферах спеціалізації. Обґрунтовано сутність причинно-наслідкових зв'язків між завданнями формування та розвитку підприємницьких мереж. Запропоновано 4-рівневу ієрархічну структуру реалізації цих завдань, враховуючи субординований підхід у процесі їх досягнення.

Обґрунтовано систему факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємницької діяльності на розвиток квазіінтеграційних зв'язків та мережацію бізнесу. Встановлено, що серед ключових факторів зовнішнього середовища, які впливають на ефективність підприємницьких мереж є: діловий інтерес та підприємницькі ініціативи, інвестиції, рівень інтеграційних зв'язків, інновації. Аргументовано, що до кон'юнктурних факторів внутрішнього середовища функціонування підприємницьких мереж відносяться: фронтальність інформаційного простору мережі, монолітність економічних зв'язків, спільність правового та технологічного простору, спільність комерційної політики та зовнішньоекономічної діяльності.

Здійснено аналітичну діагностику чинників та розвитку підприємницьких мереж в Україні. Виявлено низку ключових деструктивних факторів мережевої форми організації бізнесу, а саме: неможливість ефективного лобювання інтересів бізнесу в органах державної влади, низький рівень інноваційного потенціалу бізнесу, відсутність сприятливого середовища для здійснення підприємницької діяльності, а також неефективність системи менеджменту. Виявлено, що довоєнний період розвитку підприємницьких мереж характеризувався обмеженим функціональним призначенням, зосередженим на реалізації переважно адвокаційної функції (захист інтересів мережевих партнерів) та підвищенні ефективності організаційного управління.

Шляхом використання експертного методу запропоновано систему показників кількісної оцінки ефективності функціонування підприємницьких мереж машинобудівної галузі Харківської області з урахуванням різних напрямків синергетичного ефекту, зокрема управлінням: трудовими ресурсами; виробничими засобами; маркетинговою та фінансовою складовими. На основі кількісної оцінки встановлено, що в рамках індустріальної групи "Українська промислова енергетична компанія" вдалося досягти взаємовигідного співробітництва та позитивної синергії квазіінтеграційних зв'язків, що позитивно впливає на ефективність підприємницької мережі. У той же час, на підприємствах, що входять до Державного концерну "Укроборонпром", синергетичний ефект менший, що пов'язано з особливостями управління та співробітництва в цій групі.

Обґрунтовано ключові складові синергетичного ефекту взаємодії мережевих підприємств машинобудівної галузі Харківського регіону, які характеризуються якісними параметрами ефективності управління підприємницькою мережею: синергія управління трудовим потенціалом; інноваційно-технологічна синергія; інформаційно-комунікаційна синергія; екологічна та соціальна синергія. Встановлено, що переважна більшість підприємств мережевого типу машинобудівної галузі в регіоні

характеризується середнім та низьким рівнем ефективності управління, взаємодії та кооперації, що є деструктивним фактором інтенсивного розвитку квазіінтеграційних зв'язків в галузі.

Здійснено аналіз зовнішнього середовища підприємництва в машинобудівній галузі в Харківському регіоні. Встановлено низку екзогенних факторів, які на сучасному етапі визначають ефективність формування та розвиток підприємницьких мереж: фактор сприяння розвитку підприємництва; інвестиційна привабливість країни; інноваційний розвиток економіки; економічна свобода; економічна привабливість галузі; політичний фактор; фактор ефективності державного управління та розвиток людського капіталу. Емпіричним шляхом доведено нейтральність зв'язку у забезпеченні ефективності функціонування підприємницьких мереж в галузі через вплив зазначених факторів зовнішнього середовища.

Запропоновано методичний підхід для оцінювання ефективності функціонування підприємницьких мереж в межах управлінського підходу, який базується на виокремленні стадій життєвого циклу мережевого підприємства. Встановлено, що на етапі росту ефективність мережевих підприємств забезпечується через досягнення синергії стратегічного управління квазіінтеграційними зв'язками, управління трудовими ресурсами та інформаційно-комунікаційну синергію. На етапі зрілості важливою є синергія стратегічного управління, інноваційно-технологічна синергія та інформаційно-комунікаційна синергія. А на етапі занепаду потрібно акцентувати увагу на забезпеченні синергії стратегічного управління, управління трудовим потенціалом та інноваційно-технологічну синергію. Запропонований підхід дає можливість визначити пріоритетність напрямків для забезпечення ефективності управління мережевою взаємодією в машинобудівній галузі Харківської області.

Проведено кількісний аналіз впливу факторів-компонентів синергетичного ефекту на ефективність функціонування мережевих підприємств у машинобудівній галузі Харківської області, на основі чого

запропоновано матричний підхід до визначення ідентифікаційних критеріїв стратегій розвитку мережевих підприємств машинобудівної галузі в регіоні, який покликаний визначити стратегічне положення підприємства в контексті мережевої взаємодії, опираючись на систему факторів та показників, що охоплюють різні аспекти: фазу життєвого циклу мережевого підприємства, стан економічної діяльності та компоненти синергетичного ефекту квазіінтеграційних зв'язків. Практична реалізація запропонованого підходу дозволяє підвищувати ефективність діагностики використання ресурсної бази досліджуваних підприємств, звертаючи увагу на основні види ресурсів та можливості потенційного синергетичного ефекту, що виникає з мережевої взаємодії. Встановлено, що основними напрямками стратегічного розвитку підприємницьких мереж машинобудівної галузі Харківської області є підвищення ефективності управління мережевою взаємодією та розвитку людського капіталу, створення потенціалу для інвестицій та інновацій для учасників мережі.

Обґрунтування мінливості екзогенного та ендогенного середовища підприємницької діяльності спонукала до удосконалення підходів стратегічного розвитку підприємницьких мереж. Тому в межах дисертації була розроблена багатокритеріальна модель визначення ефективної стратегії розвитку мережевих підприємств машинобудівної галузі Харківської області. Запропонована емпірична модель базується на врахуванні динамічних характеристик фінансово-економічного стану мережевого підприємства, якості управління мережевою взаємодією у розрізі компонентів синергетичного ефекту, стадії життєвого циклу підприємства та вплив системи факторів зовнішнього середовища підприємницької діяльності. Такий підхід дає змогу не тільки ідентифікувати найбільш оптимальний напрямок стратегічного розвитку квазіінтеграційних зв'язків підприємницької мережі, але і постійно його адаптувати відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Ключові слова: підприємницька мережа, мережеве підприємство, квазіінтеграційні зв'язки, підприємницька діяльність, машинобудівна галузь, стратегічне управління, синергетичний ефект мережевої взаємодії, регіон.